

تار و گیتار

از دایرةالمعارف دانش و فن - مارشال کاوندیش

برگردان هرمز شهريارى

گیتار عضوی از خانواده‌ی سازهای زهی به‌شمار می‌آید. بانچو، ماندولین و بالالایکا نیز از دیگر اعضای این خانواده هستند. هرگونه گیتاری که امروز به‌نام‌ها و شکل‌های گوناگون مانند: ۱۲ سیم، هاوایی، الکتریکی و یا کلاسیک خوانده می‌شوند. همه از نسل ادواتی هستند که طی سده‌ها به‌ویژه در اسپانیا، به‌وجود آمدند و تکمیل شدند.

کهن‌ترین مدرکی که از گیتار در دست داریم، تصویری است به‌جا مانده از ۱۲۷۰ در اسپانیا، و آن تصویری است از یک گیتار واقعی، این تصویر دارای، کاسه‌ای است خوش‌شکل و دسته‌ای دراز بازه‌هایی که روی دسته‌اش پیچیده شده است. چهار رشته سیم دارد سوار بر یک خرک، و خرک نیز در بخش پایین کاسه‌ی صدا قرار گرفته است. روی کاسه‌ی صدا، نیز حفره‌ی صدای مرکزی دیده می‌شود. در اثر فقدان پژوهشی مورد اعتماد، هنوز به‌درستی معلوم نشده است که نیاکان این گیتار در کجا به‌سر می‌برده‌اند و از کجا سر برآورده‌اند.

یک حکاکی هم از هیئتیت‌ها (هیاطله)، حدود ۱۳۵۰ میلادی، آلتی را شرح می‌دهد که درست با مشخصات یک گیتار تطبیق می‌کند. در کاشی‌کاری‌های ایرانی به‌آلتی گیتار مانند به‌نام تار برخورد می‌کنیم که امکان دارد، در زمان‌های قدیم، پای آن تاستون‌های هرکرلس (تنگه‌ی جبل الطارق) نیز کشیده شده باشد. حتا نام «گیتارا»ی اسپانیولی می‌تواند از نام «چار تار» (چهار سیم) ایران گرفته شده باشد. به‌ویژه چون نخستین مدرکی که از گیتار در دست داریم، گیتار چهارسیم است. شکل ۱- یک تار ایرانی را نشان می‌دهد.

فری برمودا در «شرح آلات موسیقی» (۱۵۵۵ میلادی) توضیح می‌دهد که گیتار ۴ سیم دارد دو سیم بم، دو سیم زیر. اما پس از او در ۱۵۸۶ به‌پیشنهاد ژان کارلوس سیم زیر دیگری به‌آن افزوده شد و سرانجام در پایانی سده‌ی ۱۸ یک سیم بم دیگر، ششمین سیم گیتار را تشکیل داد. به‌هر رو در پایانی سده ۱۸، گیتار دارای سه سیم زیر و سه سیم بم بود، سه سیم بالا از روده و سه سیم پایین از ابریشم خام با پوششی از سیم نقره یا مس که به‌دور ابریشم پیچیده شده بود. امروزه نیز سیم‌های زیر از نایلون و سیم‌های بم را از نایلون باروپوش سیمی می‌گیرند.

شکل ۱- تارشش سیمه‌ی ایرانی، به احتمال قوی، جد گیتار امروزی.

اکنون بنا به رسم آمریکاییان لاتین سیم‌های گیتار را جفت می‌گیرند. در واقع گیتار ۱۲ سیمی مدرن، به طور مسلم از گیتار زوج سیمی مردم پسند مکزیک برداشت شده است. سال‌های نخستین سده‌ی ۱۹ شاهد روی کرد شدید اروپا به گیتار بود. در این دوره موسیقی دانان و آهنگ‌سازان بسیاری، ویژه از اسپانیا و ایتالیا سربر آوردند، تقاضاها در خرید گیتار به فزونی گرایید و در پی آن هنرمندان و صنعت‌گران ماهری، در پاریس، لندن وین پیدا شدند که از نام‌آوران صنعت گیتار سازی به شمار می‌آمدند.

در ۱۸۳۳ یک سازنده‌ی گیتار به نام کریستین فردریش مارتین از آلمان به آمریکا مهاجرت کرد و کارگاهی در نیویورک دایر کرد، سپس به پنسیلوانیا رفت و در آن جا به ساختن گیتارهایی ظریف و خوش‌نوا مشغول شد. در ۱۹۲۱ شرکت مارتین دست به ساخت گیتارهایی بزرگ‌تر و

شکل ۲- ماندولین (چپ) و عود (راست) دارای کاسه‌ی از پشت برآمده هستند.

تنومندتر زد که با تارهای فولادی سیم‌کشی شده بود و با مضراب نواخته می‌شد. این آلات و آن چه که سازندگان آمریکای شمالی می‌ساختند هنوز بر اصول گیتار اسپانیولی قدیم ساخته می‌شد ولی پس از چند سالی شرکت جیبسون آغاز به ساخت گیتارهای مشهور به گیتار سلو با رشته سیم‌های فولادی زد که کاسه‌ی صدای آن، در پشت، برآمده بود، گیتار سلو دارای صدایی فرح‌بخش، مناسب برای جاز بود. شکل ۲ - نمونه‌ای از این‌گونه ساخت است.

در دهه‌ی ۱۹۳۰ پیکاپ‌هایی زیر تارهای گیتار سلو تعبیه کردند و گیتار برقی را روانه‌ی بازار کردند که در پی آن، راه برای آلات جدید ستریو و نیمه ستریو باز شد.

اکنون می‌توان گفت دوگونه گیتار وجود دارد: الکتریک و آکوستیک. صدای گیتار الکتریکی توسط لرزش تارهای آن تولید می‌شود. تارهای گیتار الکتریکی فولادی است، زیر هر سیم

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

شکل ۳- گیتار اسپانیولی یا کلاسیک (چپ) دارای حفره‌ی مرکزی صدا و گیتار سلو (راست) با سوراخ‌های f ماندش.

آهنربای دایم کوچکی، داخل کریای گذاشته شده، در اثر حرکت (لرزش) سیم، خط‌های میدان آهنربایی شکسته می‌شود، در کویل القای الکتریکی صورت می‌گیرد، سیگنال‌های الکتریکی وارد یک تقویت‌کننده‌ی الکترونیک می‌شود که در آن جا به صدا تبدیل می‌شوند. بدنه‌ی گیتار الکتریکی هیچ نقشی در حالت و اندازه‌ی صدا ندارد. تنظیم کیفیت و کمیت صدا توسط تون و ولوم کنترل تقویت کننده، روی بلندگو (و یا بلندگوها) اعمال می‌شود.

و اما صدای گیتار آکوستیک توسط لرزش سیم‌های آن تولید می‌شود. این سیم‌ها از روی خرکی می‌گذرند که خود خرک بر روی کاسه‌ی صدا قرار گرفته است. کاسه‌ی صدا باعث تقویت صدایی می‌شود که لرزش سیم‌ها ایجاد کرده‌اند، اندازه، ساختار و شکل بدنه، کمیت و کیفیت صدارا تعیین می‌کند.

کاسه‌ی صدای بهترین گیتارهای سلو از صنوبر و پشت و پهلوهایش از افرا تراشیده می‌شود به‌جای حفره‌ی صدا، به‌طور معمول مانند ویلون، دارای دو شکاف f مانند روی کاسه است. گونه‌ای از گیتار به‌نام هاوایی با دیگر گیتارها فرق بسیار دارد، این گیتار در موقع نواختن روی زانو قرار می‌گیرد. کاسه‌ی صدایش رو به بالا گرفته می‌شود و کوک تارهایش با لغزاندن جسمی فلزی انجام می‌گیرد. انگشتان دست راست مجهز به مضراب‌های فلزی یا پلاستیکی است. به‌استثنای اسپانیا و آمریکای لاتین که در آن‌جا، گیتار، همیشه مورد علاقه‌ی عامه‌ی مردم بوده و هست، محبوبیت گیتار به‌طور متناوب در زمان‌های مختلف، از نشیب و فرازهایی برخوردار بوده است. در زمان کنونی از محبوبیتی ناگهانی بهره‌مند شده و به‌نظر می‌آید به‌طور کلی منزلتی دایمی در جهان موسیقی کسب کرده باشد.

همکاران نویسنده و مترجم

خواهشمندیم مقاله‌های خود را با خطی خوانا، درشت، در یک روی کاغذ و با فاصله‌ی مناسب تهیه کنید و برای ما بفرستید. از فرستادن کپی ناخوانا خودداری کنید. مقاله‌های بدخط و نسخه‌های ناخوانا پذیرفته نخواهد شد. با سپاس